

Relatoria del cycle de feminismes interseccionals - Maig 2020

FEMINISMES INTERSECCIONALS I EINES ANTIRACISTES PER UN ACTIVISME DESCENTRAT

**Formació online organitzada per l'SCI i l'Etnogràfica,
antropologia per a la transformació social**

Per Júlia Massagué Castells

“L’antropologia pretén ser objectiva, però és una projecció dels propis prejudicis racistes”

Rosa Frasquet ha posat el focus en les crítiques del feminisme decolonial a l’antropologia i al feminisme hegemònic blanc

Rosa Frasquet, membre de l’Etnogràfica, fent la primera sessió online del curs.

El curs de feminismes interseccionals ha volgut ser un espai de confiança per aprendre, ampliar la pròpia mirada, compartir experiències i debatre. En la primera sessió, **Rosa Frasquet**, membre de **l’Etnogràfica**, ha fet una aproximació a les aportacions des d’una antropologia crítica, feminista i interseccional.

Frasquet ha començat marcant un dels objectius del curs, que és **generar una consciència crítica** perquè **cadascuna es qüestioni** la seva manera d’interpretar el món. El que es pretén és posar en qüestió a través de l’antropologia coses que es donen per fetes o es tenen molt interioritzades per fer-ne autocrítica.

Els problemes de l’antropologia

L’antropologia, però, està molt lligada al **colonialisme**, ja que estudia les societats “primitives” no occidentals; a l’**evolucionisme**, que situa la civilització occidental com

a símbol del progrés; i a l'**alteritat**, allò que es genera quan hi ha una persona que es constitueix com a subjecte (l'antropòloga) que analitza un "objecte d'estudi". A més, Frasquet ha assenyalat que l'antropologia pretén ser objectiva, però és una **projecció dels propis prejudicis racistes** i anhels. Aquesta ciència també és **etnocèntrica**, ja que analitza a l'altre tenint-se a si mateix com a norma, com allò neutre i superior, i **andro-cèntrica**, perquè té un biaix masclista europeu.

L'antropologia feminista pretén prendre consciència de tots aquests problemes i criticar-los. Una de les accions per intentar pal·liar aquest problema consisteix en no fer veure que s'és un subjecte neutre, sinó enunciar la pròpia posició en el camp. És el que s'anomena **coneixement situat** i obliga a l'antropòloga a respondre preguntes com ara des d'on observa la realitat, quin és el motiu de la investigació, quina relació té amb el tema, quin llenguatge utilitza o a qui cita.

Crítiques al feminisme hegemònic blanc

Una de les crítiques decolonials al feminisme hegemònic i a l'antropologia feminista és la **universalització del terme dona**, que segueix sent exclouent perquè no qüestiona el privilegi blanc. Frasquet ha assenyalat que quan només es parla de gènere, són els col·lectius amb més privilegis els que es visibilitzen; en aquest cas, les dones blanques. Als anys 80, els col·lectius feministes afroamericans assenyalen que no s'estava tenint en compte ni la raça, ni la classe, i que parlant només des del gènere no s'explicava la resta d'opressions per les quals estaven travessades moltes persones. Davant de la necessitat de visibilitzar aquestes opressions i assenyalat que totes les categories que generen jerarquia i dominació estan entrelaçades, va sorgir la **teoria interseccional**.

Aquesta teoria pretén fer reflexionar sobre les **opressions que pateix cada persona**, però també sobre els **privilegis que ostenta** per tal de revisar-los i fer autocrítica. Tot i això, no s'ha de caure en una "olimpíada de les opressions" i blanquejar el poder polític de la interseccionalitat entrant en lluites sobre qui està més o menys oprimida. La teoria interseccional critica el feminisme hegemònic perquè no es qüestiona i no té en compte que hi ha altres realitats que no se senten representades.

El privilegi i la fragilitat blanca

Rosa Frasquet ha assenyalat que quan una persona pensa que alguna cosa no és un problema perquè no l'afecta directament, és que té un privilegi. Els **privilegis** comparten sovint una **falta de consciència i d'empatia i una posició de poder**. La teoria interseccional crida a prendre consciència d'aquests privilegis i revisar-los. Sovint, però, les persones que ostenten el privilegi blanc reaccionen de manera defensiva i victimista quan són assenyalades i és el que s'anomena **fragilitat blanca**.

La fragilitat blanca té a veure amb la supremacia racial blanca, aquest esquema del

qual ja s'ha parlat i que es dóna per neutre, que s'imposa i que no es qüestiona. Quan es parla de raça en aquest context de comoditat racial, és quan es dispara la fragilitat blanca amb l'objectiu de **mantenir el privilegi**. Per això, les persones assenyalades responen amb emocions defensives com ara la por, l'enuig, la culpa o el victimisme i no s'arriben a qüestionar res, fet que impossibilita el canvi social.

Crítica a les identitats fragmentades

El feminisme interseccional està molt relacionat amb les identitats, però això pot ser problemàtic. Es té tendència a pensar les **identitats com si estiguessin separades** i és per això que es critica que s'acabi no tenint en compte la interseccionalitat. Un dels problemes és haver d'encaixar en una d'aquestes identitats que sovint s'han **definit des d'una posició de privilegi**. Per exemple, les persones mestisses encaixen en una identitat "mig xinesa, mig catalana" definida des del privilegi blanc? Les lesbianes es senten incloses en el terme dona definit des d'una societat heteropatriarcal? Depèn des d'on es defineixi aquesta identitat, ja que les **identitats són contextuals** i sovint venen donades. En definitiva, la societat fragmenta les identitats i les etiqueta en compartiments, cosa que és problemàtica perquè limita i **obliga a encaixar** en una identitat amb la qual no totes ens sentim representades.

En el torn obert s'han compartit punts de vista sobre **com es manifesta la fragilitat blanca**, que podem trobar en afirmacions com ara: "no sóc racista perquè sóc bollera", "tinc una parella xinesa, una cosina japonesa" o "he fet un curs sobre feminismes interseccionals a l'SCI". Un altre exemple de fragilitat blanca seria quan una persona blanca comparteix amb una persona racialitzada experiències racistes que ha vist, però sobre les quals no ha fet res.

Finalment, s'ha parlat sobre si és correcte utilitzar el **terme raça**. D'una banda, la raça és una construcció social, un invent, però no utilitzar el terme no fa desaparèixer la discriminació racial. S'ha afirmat que no dir "raça" no elimina el racisme, sinó que nega la realitat i és una manera de fer servir el privilegi blanc per silenciar a qualsevol que vulgui parlar de racisme des d'una perspectiva crítica.

“La gestió de la blanquitud no és una resposta que tinguem nosaltres”

Les companyes de la Colectiva Katari i del Col·lectiu Catàrsia han explicat les seves crítiques decolonials al feminisme hegemònic blanc

Col·lectiu Catàrsia al taller «Fes-t'ho mirar» sobre fragilitat blanca i feminismes.

En la segona sessió del curs s'han fet un seguit de reflexions i crítiques des de l'activisme feminista descolonial i antiracista. Hi han participat **Maria Ignacia Ibarra i Camila Fredes**, de **Colectiva Katari**, i **Isa Zhang Yi**, de **Col·lectiu Catàrsia**. Aquesta conversa i el debat posterior han estat dinamitzats per l'Etnogràfica.

Colectiva Katari

[Colectiva Katari](#) és un grup ampli i divers de **feministes llatinoamericanes autoconvocades**. El col·lectiu va sorgir espontàniament el 12 d'octubre del 2018, quan dones migrades de diferents països de l'Abya Ayala es van ajuntar a la Casa de la Solidaritat, un espai del Raval que agrupa col·lectius migrants, per preparar la marxa anticolonial en contra del dia de la hispanitat. Ibarra i Fredes han explicat que, a partir d'aquella experiència, van descobrir que compartien afinitats polítiques i d'amistat. Així, es van començar a unir i a **generar col·lectivitat**, sempre posant al centre la cura i l'acompan-

yament entre elles mateixes com a **dones migrades**. Una de les seves línies d'acció pretén anar involucrant l'art d'una manera o altra; per això, sovint s'expressen a través de performances, fotografies, balls i brodats. Ara per ara, el formen dones d'Argentina, Xile, Bolívia, Veneçuela, Colòmbia, Guatemala, Mèxic i Brasil.

El grup critica el **patriarcat colonial i racista** de base, que es tradueix en lleis com la d'estrangeria, i la internalització del colonialisme, que es replica en diversos territoris, no només a Barcelona sinó també als països d'on venen. També fan una crida a la necessitat de **desuniversalitzar el feminisme**, ja que reconeixen que les dones són diverses, amb lluites que varien significativament. Per això, pretenen crear espais que permetin reconèixer les diferències i buscar llocs on poder convergir, establir vincles significatius i treballar conjuntament. Colectiva Katari també critica les dicotomies i posa en valor les dones mestisses, que no estan ni allà ni aquí, i a les que creuen categories com ara la blanquitud, però tenint accents, passaports i històries diferents. Així, volen construir un espai que els permeti reconèixer-se.

A partir d'aquestes crítiques, les propostes del grup passen per reivindicar els coneixements de la vida quotidiana, recuperar la biografia i l'experiència, reinterpretar la història, reconèixer els seus propis privilegis i treballar-los i qüestionar les dicotomies. A més, volen posar el focus en la importància de **teixir aliances feministes antiracistes** i de sumar-se a altres lluites.

Col·lectiu Catàrsia

El [Col·lectiu Catàrsia](#) és un grup **autogestionat, feminista, antiracista i anticapitalista d'asiaticdescendents**. Trobem els seus orígens al febrer del 2018 en les inquietuds de tres noies que buscaven un espai on poder qüestionar les identitats imposades, on poder ser i construir des d'un discurs situat des d'elles mateixes i que, en el cas de les asiàtiques, no existia en el territori nacional. Isa Zhang Yi ha explicat que no era un col·lectiu pensat exclusivament per dones però ha acabat sent així i que, ara per ara, el formen dones d'ascendència xinesa, japonesa i filipina.

El grup utilitza l'espai que ha construït per **reivindicar les seves pròpies històries i experiències**, ja que se'ls exigeix pertànyer a un lloc, però se les acusa de no fer-ho suficientment bé. Zhang Yi ha explicat que se les força a ubicar-se en un lloc o un altre (et sents catalana o xinesa?) com si les identitats fossin estàtiques, i que, creuen, són formes insostenibles d'entendre's a una mateixa perquè elles no són percentatges o parts. Zhang Yi ha posat sobre la taula diverses preguntes: quina és la descripció de ser xinesa? Quin pack engloba? Ha reivindicat que **no hi ha una manera única de ser**, ni una sola manera de ser correctament i ha **criticat la rigidesa de les identitats**, que és una forma més de violència.

Partint d'aquesta base, el Col·lectiu Catàrsia treballa al voltant de 4 eixos: l'activisme,

art com a instrument polític; l'educació, intentant dirigir-se al jovent racialitzat asiàtic i construir referents que elles no van tenir; la comunitat, espais de trobada i reflexió crítica; i l'autocura, un espai de seguretat, escolta, confiança i desfogament.

Des de la seva creació, el col·lectiu ha dut a terme diverses activitats: un [teatre fòrum](#) utilitzant l'eina del teatre de l'oprimit; activitats dirigides a la comunitat, com **Furiasia**, al festival de cultures del raval; [Women, women](#) una trobada de la diàspora xinesa en l'àmbit nacional per compartir experiències; la [performance i lectura del manifest #nosócunvirus](#) utilitzant els seus cossos com a eina poètica; o la campanya ["racisme al món artístic"](#).

Zhang Yi ha remarcat la importància d'ocupar espais que els pertoquen per tal de deixar de ser objecte d'estudi i **passar a ser subjecte**, ja que en el millor dels casos, ocupen espais com un referent testimonial racialitzat. Per això, ha afegit que elles no són un complement que legítimi els treballs de blancs que les situen com a objecte.

En el torn obert, entre altres qüestions, s'ha preguntat sobre com fer visible que existeixen altres tipus de feminismes a banda de l'hegemònic blanc sense caure en protagonismes. Els dos col·lectius han coincidit a assenyalar que no hi ha una resposta clara, ni una veritat absoluta, i que la **gestió de la blanquitud** no és una resposta que elles tinguin. També han remarcat que, a vegades, **el silenci**, mirar cap endins i qüestionar-se a una mateixa és molt **més transformador** i significatiu que anar a una manifestació i portar una pancarta.

Colectiva Katari en un taller de literatura Mapuche.

“El problema va més enllà de la cooperació, s’han de corregir totes les dinàmiques d’aquest sistema pervers”

Desireé Bela-Lobbede ha parlat sobre el complex del salvador blanc i els errors en la cooperació i el turisme a països del sud global

Desireé Bela-Lobbede en la tercera sessió online del curs.

En la tercera sessió s’ha parlat sobre la salvació blanca: encerts i errors en la cooperació i el turisme. L’encarregada de la xerrada ha estat **Desireé Bela-Lobbede**, activista **antiracista i afrofeminista, escriptora i comunicadora**.

L’activista ha començat la seva xerrada argumentant que si es viatja depenent de quines maneres a països del sud global, es **perpetua el racisme i el complex del salvador blanc**. A més, ha afirmat que viatjar es considera un dret en els països desenvolupats del món, però que la majoria de la població no pot concebre sortir de les fronteres dels seus respectius territoris perquè no tenen els mitjans o l’oportunitat de

fer-ho. Bela-Lobbede ha afirmat que els **privilegis** moltes vegades són inherents a una sèrie de qüestions que ens venen donades i sobre les que no tenim un control i que el que cal fer és veure com els podem **utilitzar per beneficiar altres persones que no els tenen**. Per tant, l'activista no ha dit que s'hagi de deixar de viatjar, sinó que s'ha de fer utilitzant el sentit crític i reflexionant com ho fem, ja que no són les accions el que importa, sinó l'**enfocament**.

L'Article 13 de la declaració dels drets humans afirma que **qualsevol persona té dret a circular lliurement** i a escollir el seu lloc de residència en el territori d'un Estat, però no totes les persones tenen aquest dret. Els passaports dels països europeus, dels Estats Units i del Canadà, per exemple, atorguen més capacitat de circulació que els passaports d'altres països. Per tant, Bela-Lobbede ha afirmat que les persones que tenen un passaport occidental poden recórrer el món com vulguin i en totes les direccions. S'ha centrat en aquestes persones per explicar el concepte "White savior".

El complex del salvador blanc

El complex del salvador blanc consisteix que una persona blanca actua per "**ajudar**" a **persones racialitzades** en un context que es pot percebre com a egoista. L'activista ha afirmat que aquestes persones blanques volen **imposar-se com a salvadores** de la comunitat en la qual intervenen, però desconeixent moltes de les característiques (socials, polítiques...) que la formen, i considera que podrà alliberar-les de tots els mals que les afecten. Segons Bela-Lobbede, és molt problemàtica la idea que es té de l'Àfrica com un territori pobre, quan en realitat és un continent empobrit per la colonització. La visió paternalista dels "white saviors" **invisibilitza les narratives locals** de les persones que fa molts anys que treballen a la zona, nega la seva capacitat d'agència i desplaça el focus d'interès sobre qui va a "ajudar", relegant les persones autòctones a la categoria d'accessoris. Aquest discurs és supremacista i **perpetua els estereotips racistes i la romantització de la pobresa**.

La cooperació al sud global

Pel que fa a la cooperació al sud global, l'activista ha subratllat que hi ha moltes ONGs que **perpetuen un model assistencialista** i que reforcen els estereotips racistes amb el seu enfocament i la seva manera d'actuar. Ha apuntat que sovint aquestes organitzacions fan un **judici de valor imperialista** i decideixen què necessita una comunitat sense escoltar-la.

Segons ella, el "white saviorism" es veu molt clar amb les **campanyes de publicitat**, ja que representen a les persones de les comunitats amb una actitud desvalguda, molt poques vegades surten empoderades i sent protagonistes de les accions i van acompanyades d'una persona blanca en primer pla explicant què necessita la comunitat.

“La cooperació de veritat no és assistencialisme”

Per això, l'activista ha afirmat que la cooperació de veritat no és assistencialisme, sinó una qüestió de **justícia social** i que s'han de tenir en compte diversos factors a l'hora d'escollir amb quina organització es col·labora. Per començar, Bela-Lobbede ha assenyalat que s'han de promoure organitzacions que donen suport i col·laboren amb **entitats locals** i que tenen la seu al país on actuen. A més, s'ha de tenir en compte qui forma l'equip de persones que pren les decisions de l'entitat i respecte al projecte amb el qual es vol col·laborar; són persones de la comunitat o es decideix des de despatxos a l'estranger? També és important saber **on es destinen la majoria dels ingressos**, ja que moltes d'aquestes organitzacions no els destinen als projectes, sinó a publicitat i al pagament de nòmines de directius. I per últim, un punt que ja s'ha tractat: la publicitat. Aquesta organització amb la qual es vol col·laborar representa correctament a les comunitats? O en canvi reforça els estereotips racistes retratant les comunitats com exòtiques, dependents i romantitzant la seva situació? Sovint també es promociona més el lloc on es fa un projecte que no pas el projecte en si, reforçant així la nociva idea del volunturisme.

Per tancar la sessió, s'ha parlat sobre l'enfocament de la cooperació i com, sovint, es busca un **desenvolupament per arribar a un model blanc** que segueix generant dependències. També s'ha parlat de la gran quantitat de diners que mouen certes organitzacions que, per exemple, promocionen l'apadrinament de criatures com una experiència Wayna Box. Bela-Lobbede ha remarcat que el problema va molt més enllà de la cooperació perquè **s'han de corregir totes les dinàmiques** d'un sistema que és pervers. Segons l'activista, s'ha de condonar el deute que van generar les metròpolis, aturar l'extractivisme i eliminar la moneda FCA que es segueix fabricant a França i que encara utilitzen molts països africans, entre altres accions.

“S’ha d’assenyalar la dimensió estructural del racisme i la islamofòbia”

Salma Amazian ha parlat de la construcció de l’alteritat i de les estructures de poder sustentades en jerarquies racials

Salma Amazian en l’última sessió online del curs.

Salma Amazian, investigadora i militant antiracista i descolonial, ha parlat sobre la lluita contra la islamofòbia des d’una perspectiva feminista antiracista. Amazian ha començat desgranant el concepte d’islamofòbia i explicant com s’han mirat les dones musulmanes en el context espanyol. Segons ella, és molt important acotar bé què s’entén per **racisme i islamofòbia i assenyalar-ne la dimensió estructural** i institucional. Si, per contra, es diu que aquest problema el tenen quatre persones o polítics d’extrema dreta que tenen prejudicis cap a l’islam, la solució passarà per fer pedagogia cap aquesta gent i fer campanyes de sensibilització sobre que “els musulmans no són tan dolents” i no per assenyalar les estructures de poder sustentades en jerarquies racials.

La dimensió estructural del racisme i la islamofòbia

Amazian ha assenyalat que la discriminació per raó d’identitat religiosa intersecciona amb la racialització de les persones que la pateixen. En el context espanyol, per enten-

dre aquestes relacions de poder, és necessari que es miri cap a la **relació d'Espanya amb les seves excolònies** del nord d'Àfrica. Aquesta construcció històrica defineix la forma concreta que pren el racisme a l'Estat Espanyol, igual que ho fa en els casos l'Alemanya i Turquia, Anglaterra i el Pakistan o França i Algèria. A través d'aquestes relacions colonials i postcolonials, es construeix i s'imagina "l'altre"; aquest enemic abstracte del feminisme, la llibertat i la "forma de vida europea".

La construcció d'aquesta **alteritat**, que afecta especialment a la dona musulmana, és una forma de **deshumanització**. Aquesta narrativa té una major incidència sobre la "**dona musulmana amb hijab**", i presenta les dones musulmanes com a passives, sense veu ni vot, víctimes, subordinades i patint sempre l'opressió religiosa o masclista i mai com a persones amb agència. Amazian ha assenyalat que es té la comprensió islamòfoba de la dona "menor d'edat" a la qual s'ha d'ensenyar a lluitar i a sobreviure a la seva cultura i a la seva religió. L'islam és presentat com una religió patriarcal, més que qualsevol altra, i que nega la humanitat mateixa de la dona.

L'altra cara de la moneda és l'**home racialitzat musulmà**, presentat sempre com més masclista que l'home blanc, com un depredador sexual o un terrorista. Els mitjans juguen un paper molt important en la construcció d'aquesta alteritat i sovint criminalitzen la població migrada i racialitzada. Així, l'Estat espanyol utilitza aquest imaginari per justificar polítiques racials.

El racisme dins la lluita feminista

A banda dels mitjans, però, Amazian ha assenyalat que hi ha molts agents que participen de la construcció de la islamofòbia, com ara **certs sectors de la lluita feminista** que **neguen que hi hagi racisme dins el moviment**. En aquest sentit, la investigadora ha citat les jornades sobre islamofòbia i gènere que es van organitzar a Donosti, on ella i altres companyes van haver de fer front a reaccions molt virulentes. Amazian ha denunciat que és problemàtic que la mirada sigui sempre eurocèntrica, ja que les antropòlogues acostumen a ser persones blanques, i que es compta amb les dones musulmanes només per explicar les seves vivències i no per fer la teoria.

En aquest sentit, la investigadora ha destacat diversos comportaments problemàtics dins el moviment feminista. D'una banda, s'ha referit a les **salvacionistes**, que ha descrit com les que diuen que el feminisme sempre ha estat antiracista i no accepten que hi ha racisme i islamofòbia dins el feminisme. Aquestes persones són les que actuen d'una manera més violenta quan se'ls assenyala el privilegi blanc i pretenen tutelar els altres feminismes. D'altra banda, s'ha referit a les que accepten que hi ha dones que poden estar marcades pel racisme i que hi ha **diverses lluites dins el moviment**, mentre siguin **en segon pla** i subsidiàries a "la lluita contra el patriarcat", que consideren que és la central, mentre que la resta són simples afegits. En aquest sentit, Amazian ha assenyalat que sovint les persones que més es qüestionen són les que estan més callades.

Quines dones musulmanes s'escolten?

Amazian ha assegurat que no totes les veus de dones musulmanes s'escolten per igual, ja que hi ha la sensació que tenen més importància les de les dones de procedència migrant i herència musulmana que assenyalen a l'islam com a causa del masclisme. Són l'exemple del **"bon salvatge"** perquè reproduïxen un discurs blanc racista. Altres veus privilegiades són les de persones blanques converses a l'islam, ja que es beneficien del privilegi blanc per enunciar-se i ser escoltades.

En canvi, però, s'**invisibilitzen altres veus** que posen èmfasi en l'opressió i la forma en què s'imbriquen classe, raça i gènere. Per exemple, les lluites pels drets laborals en l'àmbit del treball de cures i de les dones jornaleres del camp de Huelva o Lleida; les lluites comunitàries en el si d'espais religiosos, com ara les dones que es dediquen a l'alfabetització de les marroquines de primera generació que no han tingut accés a l'educació dins les mesquites; les que lluiten per canviar el paper de les dones en els lideratges, per assenyalar el racisme i la islamofòbia institucional com a principal problema o les que assenyalen el racisme al sistema educatiu des de dins les associacions de mares i pares.

El paper de les persones no musulmanes

La investigadora ha apuntat que el sistema beneficia a les persones blanques i que hi ha un pacte amb el patriarcat blanc que, encara que no s'hagi firmat personalment, les beneficia atorgant-los els privilegis que dóna la blanquitud. En aquest sentit, Amazian ha dit que cal que les persones blanques **descolonitzin la seva pròpia mirada**, que és eurocèntrica i racista, i denunciïn sempre la islamofòbia en tots els espais, com ara a la universitat o a la feina.

En el torn obert s'ha preguntat sobre si el **debat al voltant del vel** es feia des d'un punt de vista eurocèntric i invisibilitzava altres opressions. Amazian ha respost que aquest **debat és una trampa**, ja que sempre sorgeix en un moment en què hi ha altres qüestions més importants que es podrien estar tractant, que respon a una agenda política islamòfoba i que alimenta el discurs racista sobre les persones musulmanes. La investigadora ha sentenciat que el fet de posicionar el vel com a símbol d'opressió i no moure's d'aquí és una trampa per apuntalar tota la narrativa islamòfoba. També ha comentat que moltes dones musulmanes estan cansades d'aquest debat, que s'ha convertit en una neurosi occidental sobre les dones musulmanes i l'islam i que serveix per justificar violències i racisme. A més, ha afirmat que sembla que l'únic que preocupa és aquesta qüestió per legitimar la islamofòbia i que la verdadera problemàtica és la **utilització del vel per justificar l'exclusió de les dones que el porten** d'alguns espais d'oci, acadèmics i polítics.

També s'ha parlat sobre com es tracten els **feminismes no hegemònics**; sovint se'n parla reduint-los a l'exotisme, com si no tinguessin interès per ells sols, valors interessants i un discurs potent. Finalment, s'ha constatat que està bé que hi hagi espais de lluita diferents, ja que sovint es vol homogeneïtzar tot i aquest no és l'objectiu, i que l'important és com es teixeixen les aliances.